

Valstybinė
kainų ir
energetikos
kontrolės
komisija

Gamtinių dujų tranzito per Lietuvos Respublikos teritoriją ataskaita už 2018 m.

Vilnius, 2019

Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija

Verkių g. 25-C,

LT-08223 Vilnius

Tel. +370 5 213 5166

Faks. +370 5 213 5270

El. p. rastine@regula.lt

www.regula.lt

2019 m. birželis

SANTRAUKA

Lietuvos Respublikos gamtinių dujų sistema sujungta su Klaipėdos Suskystintų gamtinių dujų terminalu, Baltarusijos Respublikos, Latvijos Respublikos bei Rusijos Federacijos dujų sistemomis. Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje esantys pajėgumai užtikrina visus Lietuvos vartotojams, gamtinių dujų perdavimo į Rusijos Federaciją (Kaliningrado sritį) ir Latvijos kryptimi reikalingus pajėgumus. Gamtinių dujų perdavimas kertant išorines Europos Sąjungos sienas (toliau – tranzitas) per Lietuvos teritoriją vykdomas tik į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį. Gamtinių dujų tranzito paslaugai 2018 m. buvo taikomas valstybinis reguliavimas. Tarptautinės jungtys su Rusija, Baltarusija ir Latvija reguliuojamos sutartimis. Svarbu pažymėti, kad 2008 m. buvo pasiektas susitarimas dėl investicijų į tranzito pajėgumų padidinimą bei tranzitui reikiamų perdavimo sistemos pajėgumų – 109 200 MWh per parą. 2018 m. vasario mėn., siekiant užtikrinti patikimą gamtinių dujų perdavimą, buvo atnaujintos Šakių dujų apskaitos stoties (toliau – DAS) automatizuotos valdymo sistemos ir padidintas Šakių dujų skirstymo stoties pralaidumas iki 114 200 MWh per parą.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 715/2009 dėl teisės naudotis gamtinių dujų perdavimo tinklais sąlygų, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1775/2005 (toliau – Reglamentas), preambulės 19 punkte ir 13 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog nustatant tarifus (kainas) perdavimo sistemos naudotojams turi būti taikomas įleidimo ir išleidimo taškų (angl. entry-exit) kainodaros modelio principas. Valstybės reguliuojamos gamtinių dujų perdavimo veiklos pajamų ir kainų nustatymo metodikoje, patvirtintoje Komisijos 2018 m. spalio 5 d. nutarimu Nr. O3-314 „Dėl Valstybės reguliuojamos gamtinių dujų perdavimo veiklos pajamų ir kainų nustatymo metodikos patvirtinimo“ (toliau – Metodika), įtvirtintas gamtinių dujų perdavimo sistemos įleidimo–išleidimo taškų kainodaros modelis, integruojantis tranzito paslaugą. Atsižvelgiant į tai, kad tranzito paslaugos sąnaudos yra atskirtos nuo gamtinių dujų perdavimo paslaugos sąnaudų, gamtinių dujų tranzitui valstybinis reguliavimas yra taikomas nuo 2015 metų.

Komisija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo (toliau – GDĮ) 7 straipsnio 2 dalies 18 punktu, stebi gamtinių dujų tranzito per Lietuvos Respublikos teritoriją srautus ir teikia metinę ataskaitą Lietuvos Respublikos Vyriausybei. Ataskaita parengta pagal AB „Amber Grid“ pateiktą informaciją. Vadovaujantis GDĮ 18 straipsnio 1 dalimi, gamtinės dujos transportuojamos tranzitu asmenų tarpusavio susitarimu pagal sutartis ir atsižvelgiant į esamų perdavimo sistemų pajėgumą bei prioritetinį šalies sistemos naudotojų poreikių tenkinimą.

1. Gamtinių dujų tranzito per Lietuvos Respublikos teritoriją komercinis srautas

Lietuvos gamtinių dujų sistema sujungta su Klaipėdos suskystintų gamtinių dujų terminalu, Baltarusijos, Latvijos ir Rusijos dujų sistemomis (1 pav.). Tarptautinės jungtys su Rusija, Baltarusija ir Latvija reguliuojamos sutartimis. Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje esantys pajėgumai užtikrina visus tranzito į Rusijos (Kaliningrado sritį) ir Latvijos kryptimi Lietuvos vartotojams reikalingus pajėgumus. Gamtinių dujų tranzitas per Lietuvos Respublikos teritoriją vykdomas tik į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį, t. y. kertant išorines Europos Sąjungos sienas.

1 pav. AB „Amber Grid“ gamtinių dujų perdavimo sistema

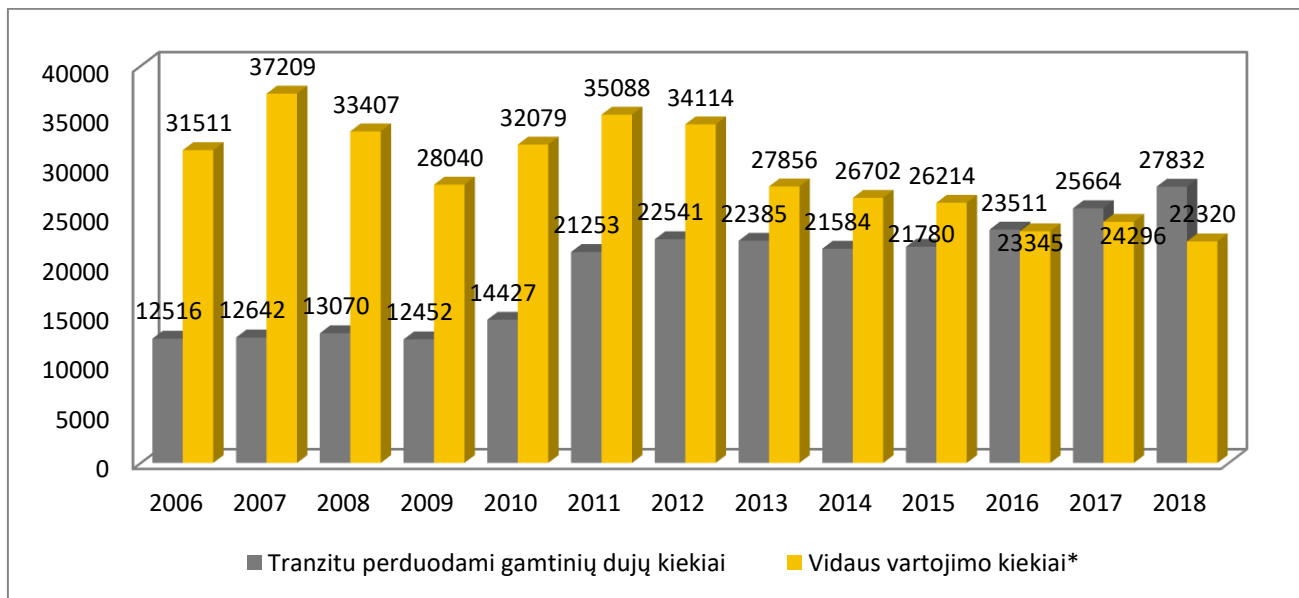


Šaltinis – AB „Amber Grid“.

2015 m. gruodžio 23 d. buvo sudaryta Gamtinių dujų tiekimo į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį per Lietuvos teritoriją sutartis Nr. ГЛП-2015 tarp OAO „Gazprom“ ir AB „Amber Grid“. Sutartyje numatyta, kad tranzito paslaugos suteikimo sąlygos galios iki 2025 m. pabaigos.

Tranzitu į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį 2018 m. transportuota 27 832,15 GWh gamtinių dujų. Palyginti su 2017 m., tranzito apimtys padidėjo 8,45 proc., su 2016 m. – 18,38 proc. Gamtinių dujų tranzito kiekiai ir vidaus vartojimo kiekiai 2006–2018 m. pateikiami 2 pav.

2 pav. Tranzitu perduodami gamtinių dujų kiekiai, vidaus vartojimo kiekiai 2006–2018 m., GWh



*- įskaitant UAB „Haupas“ parduotą gamtinių dujų kiekį Druskininkuose bei eksportuojamų gamtinių dujų kiekį

**- skaičiavimuose naudojamas šilumingumas = 10.4 kWh/m³.

Šaltinis – AB „Lietuvos dujos“ 2004–2012 m., AB „Amber Grid“ 2013–2018 m., UAB „Haupas“.

Iš viso AB „Amber Grid“ perdavimo sistema 2018 m. transportuota 50 152,15 GWh gamtinių dujų (2017 m. – 49 953,9 GWh), iš jų tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją – 27 832,15 GWh arba 55,50 proc. nuo bendro perdavimo sistema transportuoto gamtinių dujų kiekio (2017 m. – 25 663,8 GWh arba 51,38 proc.).

Pagal GDĮ 18 straipsnio 3 dalį, dujų tiekimo sutrikimo atveju tranzitu gabenamų dujų kiekis ribojamas proporcingai šalies vartotojams ribojamam dujų kiekiui. Nutraukus dujų tiekimą, iš karto nutraukiamas jų gabenimas tranzitu. Visiško dujų tiekimo nutraukimo atveju vamzdyne esančios dujų atsargos naudojamos tik pažeidžiamų vartotojų poreikiams.

2. Tranzitui vykdyti reikalingų perdavimo sistemos pajėgumų panaudojimas

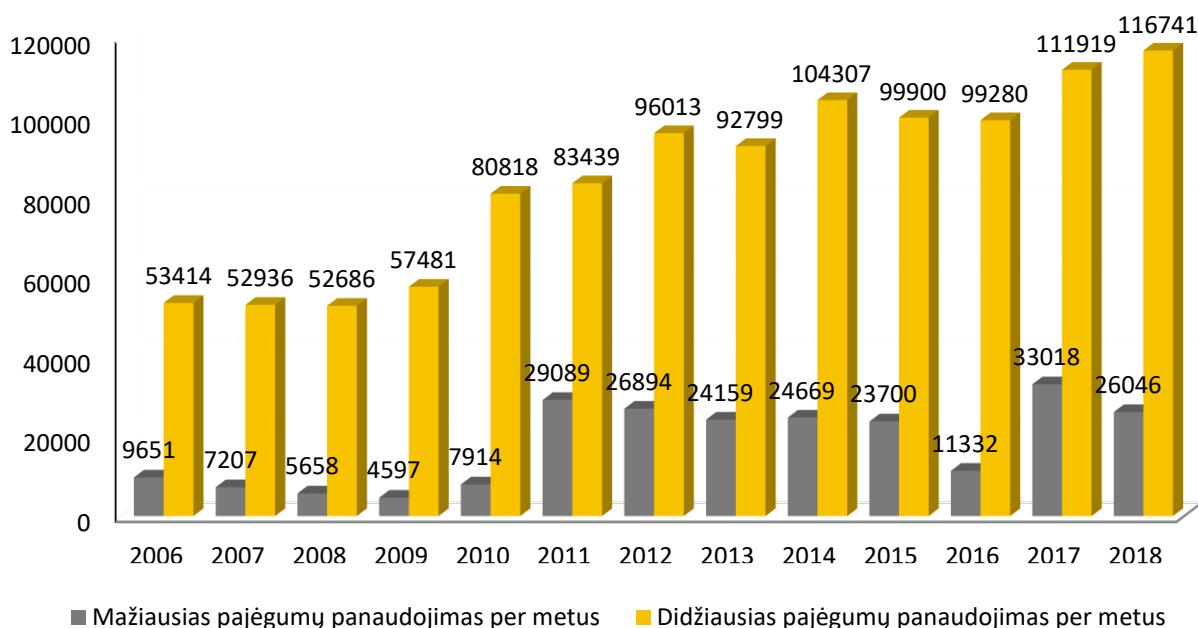
AB „Amber Grid“, vadovaudamasi Reglamento I priedo, Gairių 3.2 bei 3.3 papunkčiais, skelbia dujų įleidimo ir išleidimo taškus perdavimo sistemoje bei šiuose taškuose esančius techninius abipusių srautų pajėgumus, bendrus sutartinius ir turimus nuolatinius bei pertraukiamuosius pajėgumus abiem kryptimis. Gamtinių dujų tranzitui per Lietuvos Respublikos teritoriją yra svarbūs 2 taškai: **Kotlovkos dujų apskaitos stotis** (gamtinių dujų įleidimo taškas) bei **Šakių dujų apskaitos stotis** (gamtinių dujų išleidimo taškas).

Kotlovkos dujų apskaitos stotis įkurta Lietuvos ir Baltarusijos valstybių pasienyje. Didžioji dalis į Lietuvą importuojamų gamtinių dujų patenka per šią dujų apskaitos stotį, įskaitant transportuojamas gamtines dujas tranzitu į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį. Maksimalūs techniniai pajėgumai Lietuvos ir Baltarusijos perdavimo sistemų sujungimo taške ties Kotlovkos dujų apskaitos stotimi – 325 433 MWh per parą.

Šakių dujų apskaitos stotis įrengta 1994 m. tranzitui komerciniais pagrindais per Lietuvos Respublikos teritoriją vykdyti. Iki 2009 m. pradžios Šakių dujų apskaitos stotis veikė pagal realiu laiku matomą tranzito poreikį, OAO „Gazprom“ nepateikdavo konkrečių prašymų dėl pajėgumų užsakymo tranzitui vykdyti. Tačiau 2008 m. buvo pasiektas susitarimas dėl investicijų į tranzito pajėgumų padidinimą bei tranzitui reikiamų perdavimo sistemos pajėgumų – 109 200 MWh per parą. Maksimalus pajėgumų panaudojimas 2018 m. siekė 116 740, 97 MWh per parą, t. y. 2,23 proc. didesnis, palyginus su tranzitui rezervuotų perdavimo sistemos pajėgumu. Didesnį pajėgumų išnaudojimą nulėmė augantis gamtinių dujų vartojimas Kaliningrado srityje. Aukštesnio slėgio bei didesnio kalingumo gamtinių dujų srautas sudarė sąlygas faktiškai suteikti didesnius pajėgumus nei numatyti techniniai pajėgumai. Minimalus pajėgumų panaudojimas tranzitui 2018 m. siekė 26 046,30 MWh per parą, t. y. 22,81 proc. tranzitui rezervuotų perdavimo sistemos pajėgumų. Tranzito kiekio svyravimus įtakojo tranzitinio dujotiekio remonto darbai bei Rusijos Federacijos Kaliningrado srities gamtinių dujų poreikis. Taip pat 2018 m. liepos mėnesio dvi dienas tranzito pajėgumais nebuvo naudojamos, tačiau tai neturėjo neigiamos įtakos perdavimo sistemai ir Lietuvos gamtinių dujų vartotojams.

Didžiausias ir mažiausias pajėgumų panaudojimas 2006–2018 m. vykdant tranzitą per Lietuvos teritoriją pateikiamas 3 pav.

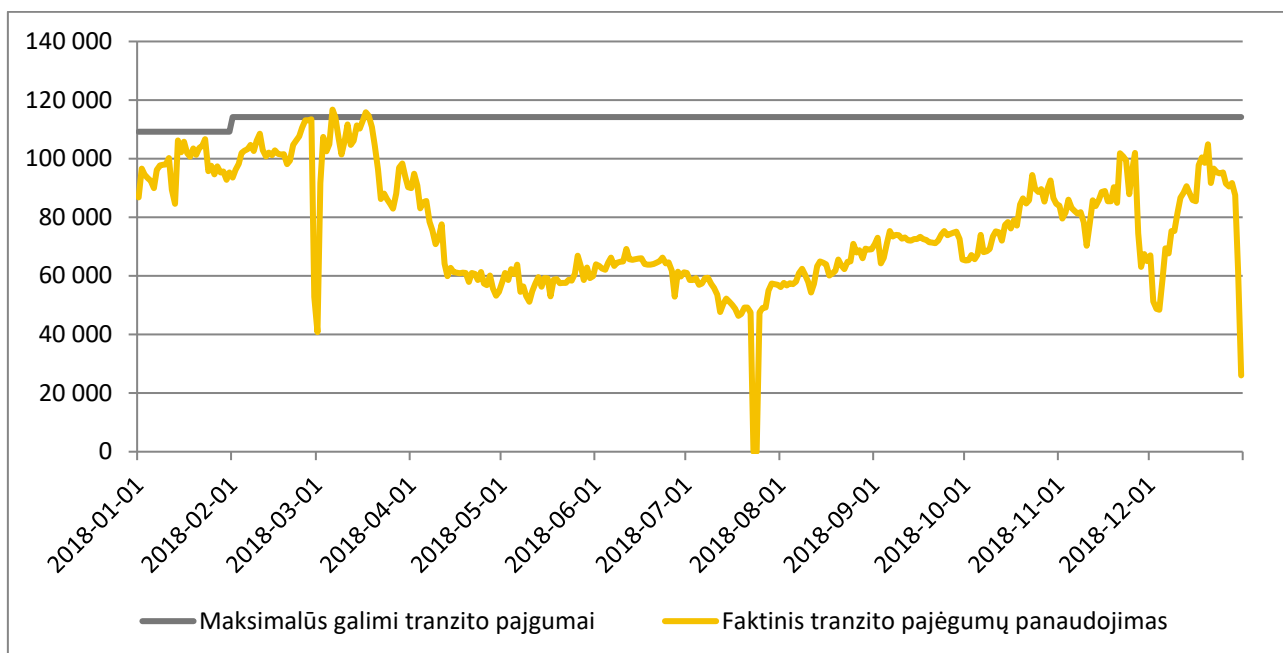
3 pav. Didžiausias ir mažiausias pajėgumų panaudojimas Šakių DAS 2006–2018 m., MWh/parą



Šaltinis – AB „Lietuvos dujos“ 2006–2012 m.; AB „Amber Grid“ 2013–2018 m.

4 pav. pateikiamas tranzito pajėgumų faktinis panaudojimas 2018 m. MWh per parą, palyginti su maksimaliais techniniais tranzito pajėgumais.

4 pav. Tranzito pajėgumų panaudojimas 2018 m., MWh/para



Šaltinis – AB „Amber Grid“.

3. Tranzitui priskirtos investicijos į gamtinių dujų perdavimo sistemą

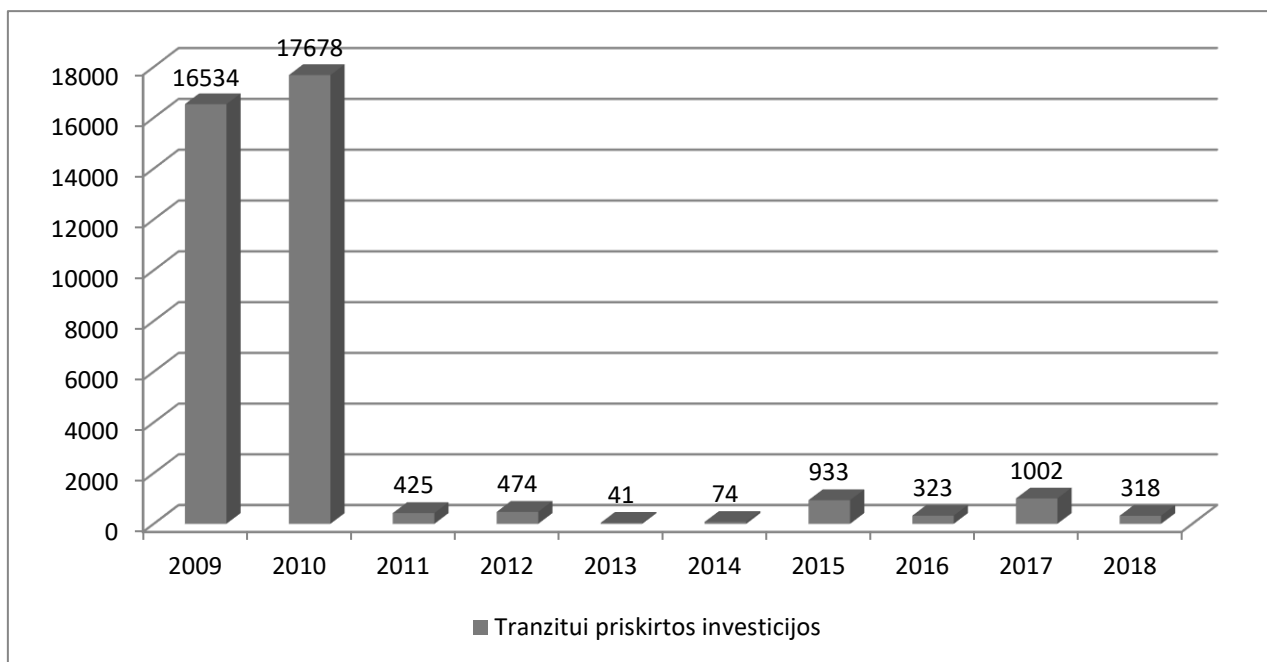
2018 m. AB „Amber Grid“ kreipėsi į Komisiją dėl investicijų projektų, susijusių su tranzito paslauga, derinimo.

2018 m. sausio 11 d. Komisijos nutarimu Nr. O3E-2 „Dėl akcinės bendrovės „Amber Grid“ bendrai derinamų investicijų sąrašo derinimo“, buvo suderintos investicijos, kurias numatoma atlikti 2016–2019 metais. Su Komisija suderinta investicija dėl Šakių dujų apskaitos stoties technologinės įrangos atnaujinimo. Šia investicija siekiama didinti Šakių dujų skirstymo stoties pralaidumą, užtikrinti patikimą dujų perdavimą bei pakeisti nepatikimai veikiančius ir kibernetinio saugumo reikalavimus neatitinkančius komponentus.

Taip pat buvo suderintos kitos investicijos – magistralinio dujotiekio Ryga-Panevėžys-Vilnius atskirų atkarpų rekonstrukcija (tranzito veiklai priskirta – 28,26 proc. investicijos vertės), magistralinių dujotiekių kontrolinių įtaisų paleidimo ir priėmimo kamerų įrengimas ir operatyvaus technologinio valdymo diegimas (9,66 proc.).

AB „Amber Grid“ 2018 m. vykdė investicijas pagal anksčiau su Komisija suderintus investicijų projektus. Taip pat atliko kitas nedidelės apimties investicijas į sistemų, naudojamų ir tranzitui, rekonstrukciją, kurių atskirų projektų neprivaloma derinti su Komisija, ir atitinkamai dalį šių investicijų priskyrė tranzitui. 2018 m. AB „Amber Grid“ investavo 15,940 mln. Eur, iš kurių 0,318 mln. Eur. arba 2 proc. buvo skirta tranzito veiklai. Lietuvos gamtinių dujų perdavimo sistemos operatoriaus atliktos investicijos, kurios buvo priskirtos tranzito paslaugai 2009–2018 m., pateikiamos 5 pav.

5 pav. AB „Lietuvos dujos“ 2009–2012 m.; AB „Amber Grid“ 2013–2018 m. atliktos investicijos, priskiriamos tranzitui, tūkst. Eur



Šaltinis – AB „Amber Grid“.

4. Tranzito paslaugos sąnaudų atskyrimas nuo perdavimo paslaugos sąnaudų

Vadovaujantis Gamtinių dujų įmonių apskaitos atskyrimo ir sąnaudų paskirstymo reikalavimų aprašo, patvirtinto Komisijos 2018 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. O3E-464 „Dėl Gamtinių dujų įmonių apskaitos atskyrimo ir sąnaudų paskirstymo reikalavimų aprašo patvirtinimo“ (toliau – Aprašas), 9 punktu gamtinių dujų įmonė, vykdydama apskaitos atskyrimą, ataskaitinio laikotarpio pajamas, sąnaudas, turtą ir išsipareigojimus privalo paskirstyti pagal verslo vienetus. Remiantis Aprašo 9.1.2 papunkčiu, gamtinių dujų tranzitas magistraliniu dujotiekiu, kuris laikotarpiu nuo įleidimo-išleidimo taškų kainodaros modelio įgyvendinimo pradžios iki investicijų, atliktų iki šio modelio įgyvendinimo, atsipirkimo gamtinių dujų įmonės apskaitoje išskiriamas kaip atskira gamtinių dujų perdavimo veiklos verslo vieneto paslauga. Atsižvelgiant į tai, **tranzito paslaugos sąnaudos yra atskirtos nuo gamtinių dujų perdavimo paslaugos sąnaudų.**

Tranzito paslaugos sąnaudos atskiriamos nuo gamtinių dujų perdavimo paslaugos sąnaudų, vertinant gamtinių dujų perdavimo sistemai priskirtinus turto vienetus, kurie būtų visiškai ar iš dalies naudojami tranzito paslaugai gamtinių dujų transportavimui tranzitu. Atskyrimas atliekamas:

1. 100 proc., jeigu turto vienetai išimtinai naudojami tranzito paslaugai;
2. bendrai naudojami turto vienetai atskiriami priklausomai nuo objekto paskirties pagal tranzitui rezervuotų pajėgumų santykį (114 200 MWh/parą) su Kotlovkos dujų apskaitos stoties techniniais pajėgumais (325 433 MWh/parą) pagal faktinį tranzito išnaudojimo lygį;
3. įvertinus investicinio projekto derinimo metu su Komisija suderintus principus, atsižvelgiant į investicijų panaudojimą tranzitui bei Lietuvos vidinėms reikmėms;
4. jeigu bendrovės sutartyje su tranzito paslaugos gavėju numatyta, kad avariniu atveju ar remonto darbų metu dujos gali būti transportuojamos tranzitu nuo Latvijos sienos, magistraliniu

dujotiekiu, einančiu nuo Latvijos sienos iki dujotiekio Minskas–Vilnius, to magistralinio dujotiekio dalies, kuria dujos nėra nuolat transportuojamos Lietuvos vartotojams, sąnaudos yra priskiriamos tranzitui įvertinant dujotiekių jungties tarp Lietuvos ir Latvijos laisvųjų pajėgumų į Lietuvą lygmenį ir tranzitui sukurtų pajėgumų santykį su bendru perdavimo sistemos pajėgumų santykiu, o magistralinio dujotiekio dalies, kuria dujos nuolat transportuojamos Lietuvos vartotojams, sąnaudos yra priskiriamos tranzitui, įvertinant vidutinį dujotiekių jungties tarp Lietuvos ir Latvijos panaudojimą tranzitui per praėjusį reguliavimo periodą.

Vadovaujantis Reglamento preambulės 19 punktu, siekiant padidinti konkurenciją ir sukurti likvidžias didmenines dujų rinkas, būtina užtikrinti, kad dujas būtų galima parduoti neatsižvelgiant į jų buvimo vietą sistemoje. Vienintelis būdas šiam tikslui pasiekti – suteikti perdavimo sistemos naudotojams teisę laisvai rezervuoti dujų įleidimo ir išleidimo perdavimo pajėgumus, taip užtikrinant dujų transportavimą per zonas, o ne sutartyse numatytais maršrutais. Atsižvelgiant į tai, nuo 2015 m. Metodikoje įtvirtintas gamtinių dujų perdavimo sistemos įleidimo–išleidimo taškų kainodaros modelis, integruojantis tranzito paslaugą. Pagrindinis perdavimo veiklos kainodaros principas – paslaugų kainos už pasinaudojimą perdavimo sistema nustatomos perdavimo sistemos įleidimo–išleidimo taškuose.